

Airijos lietuvių rašytoja Junda Vaitkė: „Literatūra yra puikus būdas perduoti žinią“

Egidija Jasukaitytė-Vaitkienė (Junda Vaitkė) beveik du dešimtmečius padeda atvykėliams iš įvairių šalių prisijaukinti Airiją, suteikdama svarbiausią raktą - kalbą. Egidija moko pabėgėlius, prieglobsčio prašytojus anglų kalbos, o apie emigranto duonos sprangumą, bandymą išsiskynyti svetur ir koją kišančius kultūrinius skirtumus pasakoja savo romanuose. Jos antroji, šiais metais išleista knyga „Jų dievai nesusitarė“, kurią pasirašo kūrybiniu Jundos Vaitkės vardu, skatina susimąstyti ne tik apie tai, kaip mes, kaip tauta, jaučiamės emigracijoje, bet ir kaip matome, kiek gebame išties pamatyti, suprasti, priimti kitą, kitoki.

Su rašytoja kalbamės apie emigracijos patirtis, ieškome bendro vardiklio tarp bandančių išsiskynyti naujoje šalyje ir aptariame, kaip lietuvių literatūrą keičia užsienyje gyvenantys autoriai.

Pasauliolietuvis.lt | Justina Mikeliūnaitė

Jundos Vaitkės asmeninio archyvo nuotraukos

Baigėte filosofijos bakalauro studijas VDU ir psichologijos magistrantūrą JAV, o Airijoje jau beveik du dešimtmečius dirbate pedagoginį darbą - dėstote anglų kalbą atvykėliams iš įvairių šalių, prisilietėt prie daugybės pabėgėlių istorijų. Kaip Jūsų išsilavinimas padeda pedagoginiame darbe - užmegzti ryšį, prakalbinti žmogų, rasti jam tinkamiausią metodą mokytis kalbos ir galbūt net padėti laisviau jaustis ne tik kalboje, bet ir naujoje

šalyje ar naujame pasaulyje?

Mažai kas išvelgia tą pamušalinį anglų kaip užsienio kalbos dėstytojo vaidmenį. Juk žmonės, ypač prieglobsčio prašantys, yra tikrai labai nepavydėtinoje padėtyje - dažniausiai nemoka kalbos, gyvena specialiuose namuose, akylai prižiūrimi. Jais niekas nepasitiki, teisių jie turi ypač mažai, o čia štai prasideda anglų kalbos kursai. Dažniausiai šešias valandas per savaitę. Daugeliui tai yra laimingiausios šešios valandos. Nuo dėstytojo taip pat daug priklauso - kiek atvykėliuose, pabėgėliuose matai „žmogaus“, nepaisydamas rasės, spalvos, religijos. Nepaisydamas fakto, kad dažnai net nesi tikras dėl to žmogaus vardo, tikrų aplinkybių.

Kas gi yra tas žmogus, kas tas bendras vardiklis kiekvieno iš mūsų, ir išvykusio, ir išlydėjusio. Manau, tai savo ir savo artimųjų saugumo paieškos, ilgesys (kuris su amžiumi tik auga, nes metame vis didesnę šešėlį ir to „mūsų“ vis daugiau lieka praeity) ir išdidumas gerąja prasme. Noras būti pripažintam, nežeminamam, nemenkinamam. Man rodos, nesvarbu net, iš kur ir kada žmogus atvyko, šie dalykai vienija visus.

Drąsiai galiu pasakyti, kad ypač psichologinės studijos, o ir šiaip į viską žvelgimas giliau, man labai padeda darbe. Šalia visų kitų kvalifikacijų ar patirties svarbus ir jautrumas. Juk mes niekada nežinome, kas mūsų ar mūsų vaikų laukia ateityje.

Na, o anglų kalbos dėstytojas nemokančiam kalbos yra pirmasis slenkstis į pasaulį - patarėjas, padrąsintojas, vertėjas ir t. t.

Pirmajame savo romane rašytoja atskleidžia emigrantiškos duonos

sprangumą.

Dirbate prasmingą, atsakingą, dinamišką darbą, auginate dvi dukras, bet dar radote laiko, jėgų, įkvėpimo parašyti dvi knygas. 2021 metais pasirodė debiutinis romanas „Emigrantės“, o šių metų pradžioje antroji knyga „Jų dievai nesusitarė“. Kodėl savo emigracijos patirtimi, pamokomis ir išvalgomis pasirinkote dalintis per knygas?

Tas gilesnis, jautresnis visa ko matymas man buvo būdingas nuo vaikystės. Ilgą laiką maniau, kad dauguma žmonių taip į viską gilinasi, stebi ir stebisi, narplioja ir ieško prasmių ir atsakymų. Vėliau supratau, kad šiek tiek klystu, deja, tikrai ne visi yra tokie. Paauglystėje ir ankstyvoje jaunystėje šiek tiek rašiau, bet tik sau. Manyje visuomet „spurdėdavo“, tas spurdesys, kurio net ir priežastį kartais būdavo sunku įvardinti, ramybės neduodavo tol, kol nepavykdavo surankioti tinkamų žodžių, nupasakojančių, nujaučiančių, įminančių. Paskui, ilgą laiką nerašiau. Tad oho kiek prisikaupė, bet jau kai driokstelėjo, tai driokstelėjo, kol išdrįsau savo parašytą romaną „Emigrantės“ kam nors parodyti.

Emigracija yra sprangi duona. Daugumai, galbūt ne visiems. Dažnai, kai tik kalbiesi, pasakoji, žmonės girdi savaip. Neteigiu, kad parašytą tekstą žmonės iššifruoja skirtingai, bet skaitymui visgi reikia atrasti laiko, atrasti paskatą, gal netgi randasi papildomos erdvės kitam pajusti. Manau, kad literatūra yra puikus būdas perteikti žinią. O „Emigrantės“, pirmasis romanas, buvo daugeliui labai artimas - tiek išvykusiems, tiek išlydėjusiems. Jeigu kas nors imtųsi statyti, iš jo išeitų nuostabus serialas.

Ar romanai rado savo skaitytoją, ar jaučiate, kad Jūsų užkoduotos žinios pasiekė auditoriją? Rašydama įsivaizduojate skaitytoją, kam rašote - emigrantams, kurie pažins save, ar kaip tik labiau likusiems Lietuvoje, kad geriau pažintų užsieny gyvenančių tautiečių iššūkius, būsenas, abejones, virsmus?

Pirmasis mano romanas buvo, ko gero, žmonėms artimesnis. „Emigrantėse“ yra labai daug Lietuvos - lietuviško kaimo, Vilniaus, vaikiškų nutikimų, o paskui jau studentiškų. Knygoje daug ir Čikagos, bet ji vaizduojama lietuvių emigrančių akimis. O štai antrasis romanas jau kiek kitoks. Džiaugiuosi, kad jo ir braižas, ir tema kita. Sulaukiu įvairių atsiliepimų, dažnai ir pasipiktinimo. O kam gi rašyti apie musulmoną, kam čia įdomus tas Afganistanas? Ir išvis... Bet kai žmonės

atsiverčia knygą ir leidžia sau tiesiog pašyti vaizduotėje, pamato, kad ten tikrai yra daug gražaus, įdomaus ir netgi istorinio. Knyga dar labai nauja, bet man atrodo, kad jai labai puikiai sekasi.

Antrojo romano pristatymas Lietuvos ambasadoje Airijoje | Eglės Morozaitės nuotr.

Jūsų romanų kalba yra labai turtinga, vaizdinga. Kaip pavyko ją išlaikyti per tiek metų svetur? Kuriate lietuviškai, o ar visada mąstote, sapnuojate lietuviškai? Ar ir kaip kalbą veikia anglų kalba ir jos dominavimas kasdienybėje?

Užsienyje esu nuo 2000-ųjų metų, visada anglakalbėje aplinkoje. Dažnai su savimi pasikalbu ir angliškai, bet jaučiu ir sapnuoju lietuviškai. Namuose mes bendraujame tik lietuvių kalba. Bet filmus žiūriu anglų kalba, knygas skaitau ir lietuviškai, ir angliškai.

Už švarią, gražią lietuvių kalbą esu dėkinga savo mamai, kuri ketverius metus buvo ir mano lietuvių kalbos mokytoja. Už žodingumą ir platų kalbos spektrą esu dėkinga ir savo a. a. močiutei, tikrai žemaitei. Užaugau su ja, visi drauge

gyvenome. Mūsų namai buvo labai gyvi, gyvi šneka. Rašydama pirmąją knygą įdėjau į ją begaliniai daug žodžių, kuriuos girdėjau vaikystėje, ir man būdavo keista, kad kiti žmonės nežino tokių žodžių ar posakių, kai kurie rašant knygą prisikėlė ir man pačiai netikėtai.

Kaip Jūsų veiklas ir knygas priima šeima? Ar romanus skaitė vyras, dukros? Artimieji - didžiausi gerbėjai ar taikliausi kritikai?

Pats didžiausias mano patarėjas, šiek tiek ir kritikas yra mano mama. Taip pat turiu artimą draugę, kuri taip pat perskaito dar šviežius, tik tik pasaulį išvydusius tekstų gabalus. Mano vyras yra didelis mano palaikytojas. Literatūra ar knygos ne visai jo sritis, bet aš jo akyse matau pasididžiavimą. Jis mane drąsina, skatina ir šiaip turbūt niekada neabejoja.

Dukterys knygos dar neskaitė.

Su žurnalistu Orijumi Gasanovu Vilniaus knygų mugėje.

O pati ar daug skaitote lietuvių autorių kūrybos?

Daugiau lietuvių autorių kūryba domėtis ir ją skaityti pradėjau parašiusi savo pirmąjį romaną. Buvo labai įdomu: kaip rašo, kokios temos, kokią balsą žmogus renkasi, kaip formuojasi stilius. Suvokiau, kad rašymo stiliaus, kūrybinio balso neįmanoma išmokti. Mano nuomone, arba turi jį, arba ne.

Perskaičiau nemažai lietuvių autorių knygų ir juokaudama sakau, kad lietuviai rašo dviem temomis: apie Lietuvos kaimą ir apie devintojo dešimtmečio Lietuvą. Yra puikių knygų, bet kai kurios mėnesiui praėjus tampa vienodos, netgi braižas ir tematika. Mano antrasis romanas kitoks, europietiškas, jį būtų galima versti į kitas kalbas. Tokių Lietuvoje, man atrodo, nėra, viskas labai lietuviška. Bet ateiname mes, nauja karta. Manau, kad romanų tik apie lietuvišką kaimą ar daugiabučių gyvenimą mažės. Kuriasi kita rašytojų karta, kuri rašo iš kitų pasaulio kraštų, tad ir tematika savaime skiriasi.

Man atrodo, kad lietuvių literatūra jau turėtų pradėti išleisti naujus vėjus ir naujas tematikas. Lietuvių literatūroje labai trūksta gilesnių psichologinių romanų. Yra puikių rašytojų, skaitau lietuviškai daug ką, bet mano pagrindinė kultūrinė kalba yra anglų.

O kaip sekėsi šeimoje išlaikyti lietuvių kalbą, kultūrą, stiprinti vaikų lietuvišką tapatybės dalį? Kiek Jums tai svarbu?

Lietuvių kalba, mūsų tautos papročiai, tradicijos man, o ir mano vyrui, yra labai svarbu. Kadangi abu su Mariumi esame lietuviai, kalbos problema kaip ir neiškyla. Bet turiu būti atvira, vaikams anglų kalba vis tiek yra pirmoji kalba - mokykla, būreliai, draugai. Medeina kitais metais baigs universitetą. Kai kurie dalykai šiuo metu galbūt neatrodo svarbūs, bet žinau, kad vėliau gyvenime jie pasivys mano vaikus - tai, kas buvo mokyta, rodyta, įgaus kitą, gilesnę prasmę. Tik viskam dar reikia subręsti.

Nors dukros užaugo Airijoje, J. Vaitkė pasakoja, kad jų siela – lietuviška.

O Jūs pati ar jaučiatės radusi savo vietą, susikūrusi tikruosius, širdies namus Airijoje, ar po tiek metų yra atsiradęs pokyčių alkis ar planas? Ar kada pagalvojate apie šalies keitimą, galbūt grįžimą į Lietuvą?

Įdomiai tai nuskambės, bet Airijos per 20 metų neprisijaukinau. Čia užaugo mano vyresnioji duktė, gimė antroji, o šios šalies aš visgi nepamilau, nejaučiu, kad ir ji būtų mane išleidusi. Praėjo galybė laiko, o aš vis dar jaučiuosi lyg stebėtojas kitoje pusėje lango - ten viduje prie vakarienės stalo sėdi savi, o aš... vis dar lauke. Dažnai pasvajoju apie kokią nors kitą šalį, pamąstau ir apie Lietuvą, bet viskas yra gana sudėtinga. Mūsų jaunėlė Andeinė dar tik eis į aštuntą klasę,

norėtusi, kad ji čia pabaigtų vidurinę mokyklą. Iš svetimos patirties žinau, kad vaikų tampymas po skirtingas šalis, ypač paauglystėje, nėra geras sumanymas. Tai tik egoistiška tėvelių užgaida.

O ką pati dukra mano apie kraustymąsi į kitą šalį? Ar esate aptarę tokią galimybę šeimoje?

Mano jaunesnioji duktė visai norėtų išvažiuoti, bet būsiu atvira: kai atvažiuoji ir prisimatuoji kitos šalies būtį, norai šiek tiek pasikoreguoja. Turėjome minčių apie Ispaniją, vilčių dėl Tenerifės, kur turime gerų draugų, yra pabėgėlių centrų ir labai reikalingi anglų kalbos dėstytojai, dirbantys su suaugusiais, traumotais žmonėmis. Tačiau, vos atvykę ilgų atostogų, pirmosiomis dienomis supratome, kad čia gyventi tikrai negalėtume – nepakelčiau klimato, visiškai kitoks gamtovaizdis, trūktų socialinės, kultūrinės veiklos, aš iškart ieškau teatro, filharmonijos.

Egidija Jasukaitytė-Vaitkienė susitikime su skaitytojais Dubline.

Noras kažkur išvykti yra, bet supratome, kad labai sveika išvykti, kurį laiką pabūname kitam klimate ir aš jau su džiugesiu laikiu, kada pamatysiu žalią žolę, lietu ir galėsiu atsisėsti ir blaiviai rašyti, nes Tenerifės karštyje galva kvadratinė.

Pati šalies neprisijaukinote, nors Airijos kultūra, mums, europiečiams, atrodo, neturėtų būti labai svetima. Dirbate su žmonėmis iš įvairiausių kultūrų, atokiausių kampelių, stebite jų patirtis. Kaip manote, ar gali tie skirtingi dievai, skirtingi vertybiniai pamatai, skirtingos kultūros ir pasaulėžiūros sutarti ir susikalbėti? Kas lemia, ar žmogus išsiskyns kitoje šalyje - labiau asmeninės savybės, gebėjimas prisitaikyti ar aplinkos atvirumas, priėmimas, pagalba?

Kalbant apie asmeninius ryšius, apie šeimų kūrimą, visgi galvoju, kad panašesnių vertybių, kultūrų, pasaulėžiūros ir pasaulėjautos partneriams yra ir lengviau, ir paprasčiau. Bet čia labai rekomenduoju perskaityti mano antrąjį romaną. Atsakymas ten pateiktas kaip įmanoma objektyviau.

Žinoma, kad lengviau pritapti kitoje šalyje tiems, kurie prisitaiko. Manau, kad yra įmanoma ir integruotis, ir išlaikyti savastį. Štai ir mes namuose kalbame lietuviškai, švenčiame lietuviškas šventes, bet lygiai taip pat švenčiame ir airiškas. Mano vaikai užaugo, susiformavo Airijoje, bet vis dar aiškiai atskiria lietuvius, airius ir kitas tautas, mato, pastebi kultūrinius skirtumus, charakterių ypatumus.

Vyresnėlė Medeina Airijoje augo nuo metukų, Andeinė jau gimė čia, bet jos abi turi tą kertelę širdyje, kuri yra lietuviška. Man atrodo, kad net nemokant idealiai kalbos, gyvenant kitam krašte, adaptuojant tradicijas prie dabartinės situacijos, galima ir svarbu išlaikyti spindulėlį lietuviškumo dvasios. Nes mūsų siela yra lietuviška.

Projektas „Pasaulio Lietuva.“

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį, prašome nekeisti straipsnio pavadinimo, nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.

MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

2025 M. SUTEIKĖ 4 TŪKST.
EURŲ PARAMĄ PLB PROJEKTUI
„PASAULIO LIETUVA“